

Er zijn in ons land nog zeer velen die dagelijks op klompen lopen. Vooral op het platteland treft men nog talrijke "klompenlopers" aan. Veel mensen vinden de klomp nog steeds een ideaal schoeisel. Dikwijls staan we er niet bij stil dat het "klompen maken" een zeer

Bij de klompenmaker

oud handwerk is. Alhoewel er vandaag de dag nog steeds klompenmakers zijn, is het een ambacht dat verdwijnende is. Trouwens veel klompen worden tegenwoordig fabrieksmatig vervaardigd. Met één van de ongeveer 6 klompenmakers die er nog in onze provincie zijn, hadden we een gesprek over dit boeiende ambacht. Aan de Molenweg te Oudeschip — onder de rook van de nieuwe Eemshaven — bezochten we klompenmaker F. Jonker. Maar voordat we de heer Jonker aan het woord laten, eerst nog iets over de geschiedenis van de klomp.

In een klimaat als de onze — hier in de Nederlanden — ontdekte men al spoedig de voordelen van hout als schoeisel. In de Middeleeuwen ontwikkelde de sandaal met de onbuigbare houten zool zich tot de zg. "trip" of platijn. De trip heeft midden onder de zool en onder de hak een verdikking, waardoor de voet niet alleen minder in aanraking kwam met straatvuil, maar waardoor tevens het lopen vergemakkelijkt werd doordat de trip als draaipunt. Bij het dragen der trippen werd de voet voorover kon wippen, met de verdikking onder de zool zelf meestal beschermd door een dunne leren overkapping.

Ondanks het feit dat het klompen maken in een grote behoefte voorzag, bleek het beroep ook toen reeds niet erg winstgevend te zijn. Volgens een rekest (verzoekschrift) van de overlieden van het gilde te Amsterdam in 1610 is het gild "arm ende van cleyne middelen". In 1809 wordt in het verslag over de arbeid van de Commissie herziening bedrijfs- en ambachtsgilden gezegd dat "klompenmakers en reparateurs, veelal een behoeftig gilde geweest zijn".

SCHOEISEL . . .

De klomp zoals wij die kennen is een soort houten schoeisel onder meerdere. Hoe de vorm van deze soorten zich ontwikkelde en hoe deze elkaar wellicht beïnvloed hebben, zal nauwelijks meer vast te stellen zijn. Een eenvoudig houten gebruiksvoorwerp is nu eenmaal geen ding waar historieschrijvers veel aandacht aan besteedden. Een zo laag bij de gronds voorwerp als een klomp werd vervaardigd en gebruikt zonder meer. Was hij versleten dan werd hij weggegooid en van het aan de tand des tijds weinig weerstand biedende materiaal blijft onvoldoende over om als voorwerp herkend te kunnen worden. Een klomp ouder dan 150 jaar zal in geen enkele verzameling meer te vinden zijn, zodat we van de werkelijke vorm en hoedanigheid van de trip uiteindelijk meer afweten dan van de historische, uitgeholde klomp.

Het is een boeiend gezicht een klompenmaker aan het werk te zien. Er komt nog heel wat bij kijken voordat het stuk hout "omgetoverd" is in een kleurige klomp. Het eerste werk voor de klompenmaker is het uitzoeken en aankopen van klompenhout. Meestal is dit óf populierehout óf wilgehout. Wilgehout is het beste, omdat het taai, licht en warm is. Ook gebruikt de klompenmaker wel eens iepenhout en heel enkel andere houtsoorten. Ook bij klompenmaker Jonker liggen achter zijn werkplaats de stammen opgeslagen. „Ze mogen niet teveel in het felle zonlicht liggen”, aldus Jonker, „want anders komen er scheuren in het hout”. Gescheurd hout is voor de klompenmaker waardeloos, evenals het hout dat teveel door de houtrups is aangetast.

Van de stam worden stukken afgezaagd. Deze "bollen" worden op hun beurt met de kloofbeitel in stukken gekloofd. Uit één stuk moet één klomp komen (zie tekeningen). Het stuk wordt van de schors ontdaan en ruw behakt door een beil met scheef blad. Dit laatste ter voorkoming van beschadigde knokkels en vingers.

Wanneer twee stukken hout de ruwe klompenvorm gekregen hebben, komen de stukken in een zg. "snijpaard" een soort juk. Met een paalmes (of blokmes zoals Jonker het noemt) worden de klompen verder ingesneden en bewerkt. Het is de grote kunst om de klompen precies spiegelbeeldig te krijgen. Daarom worden de klompen voordat ze geboord en uitgehold worden tegen elkaar afgemeten: bek tegen bek en kap tegen bek. Het uithollen doet men middels grofboren, slaggutsen, dopbeitels, bodemmesses, haakhakken, krulmessen en grootboren. Wanneer met al dit gereedschap de klomp is uitgehold is de klompenmaker ongeveer 5 kwartier bezig geweest. Hierna wordt het "binnenwerk" van de klomp met een maatlat gemeten. Een klompenmaker onderscheidt vijf hoofdmaten in zijn produkt,

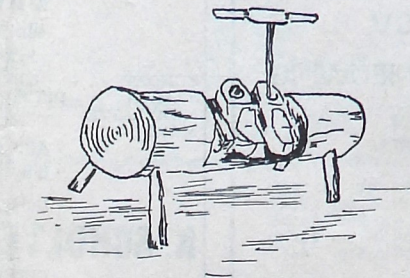
Een trip uit het museum

Foto's : Paul Wernekinck

Tekst : J. Rittersma

Aflevering 13

Snijpaard

n.l. mansklop (in de holte gemeten 10,5 — 11,5 duimen); vrouwenklomp (9, 5 — 10); drielingen (8,5 — 9,25); halve klomp (6—8) en dopjes (5—6). Na de bewerking op het snijpaard, worden de klompen in windrekken ongeveer 14 dagen gedroogd. Daarna kan de klompenmaker met het schuren en schilderen beginnen.

Dit was in kort bestek "het vervaardigen van 'n klomp".

De heer Jonker vertelde dat hij 3 paar klompen op één dag kan maken. Hij begon dan ook om 4 uur 's morgens en het schuren en schilderen is daarbij uiteraard niet inbegrepen.

DER ARMEN . . .

Wanneer we de vraag stellen, door welke mensen klompen gedragen worden, kunnen we in het algemeen zeggen: In de eerste plaats door de financieel minder draagkrachtigen, of zoals sommigen het zeggen: klompen zijn het schoeisel der armen (dit gold vooral voor vroegere tijden). En in de tweede plaats worden klompen gedragen door hen die zwaar, ruw, nat en smerig werk verrichten. Om enkele voorbeelden te noemen: door schippers, veehandelaren, vissers, mensen die in de land- en tuinbouw, in fabrieken, abattoirs e.d. werkzaam zijn, etc.

In het gezegde "steek de voet in hout, dan wordt men oud", of zoals Cats dit gezegde interpreteerde: „Wie zijn jeugd op hout verslijt, zeker een lang leven heit”,

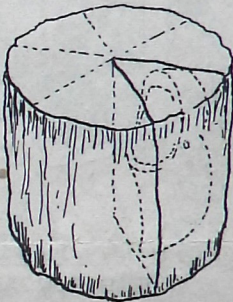
„Wie z'n jeugd op hout verslijt, zeker een lang leven heit”.

schuilt zeer zeker waarheid in. Een goedgemaakte klomp is in vele gevallen een ideaal schoeisel. De voet vindt er de nodige ruimte in en doordat hij kan uitwasemen verslappen de spieren niet. Het zweet wordt door het poreuze hout geabsorbeerd.

Een goede klompenmaker kan orthopedisch schoeisel maken, mede op advies van een dokter. Zo werkt Jonker ook wel eens. Hij maakt dikwijls klompen met "ingebouwde steunzolen". Voor mensen met voet- en rugklachten een uitkomst. Wanneer kinderen slecht op hun beentjes staan, adviseert Jonker: "geef zo m'r twel paar klomp'n achter 'n kander en ze stoan noa 'n paar jaar weer goud op baln'n".

Overigens, klompenmaker Jonker uit 't Olschip is een gezellig en boelend verteller. Geboren en getogen in het kleine plaatsje tegen de voormalige zeedijk, begon hij op z'n 20ste met het vak. De eerste 5 jaar voor zichzelf. Hij wilde dit ambacht eerst "goed onder de knie hebben, eer hij met de verkoop van zijn produkten wilde beginnen.

Dat hij het vak daadwerkelijk onder de knie gekregen heeft, wordt wel duidelijk wanneer je hoort, dat men nog steeds zijn klompen afneemt, alhoewel hij reeds AOW-er is. Zodoende is de heer Jonker nog dagelijks bezig met zijn geliefde ambacht. Nog steeds komen de kap- en trippklompen van zijn "peerdje" (snijblok). Echter, het klompenmaken is voor Jonker niet puur hand-

Een „bol”

werk meer. Sinds jaren maakt hij gebruik van een machine, die voor hem de klompen uitholt. Maar er blijft nog genoeg handwerk over. Zo bijvoorbeeld het schilderen, waaraan men mede de maker van de klompen kan herkennen.

In vroegere tijden — zo vertelde Jonker — rookte en brandde men de klompen. Na het roken werd de bruin geworden klomp met een fijn gutsje bewerkt, zodat er allerlei figuren in het hout verschenen.

Met zijn klompen heeft Jonker op de tentoonstellingen meerdere malen succes gehad. Na de beoordelingen inzake vorm, model, afwerking en figuren, eindigde hij meestal bij de beste inzendingen, zo vertelde hij met trots. Met recht vinden we. Na alles wat we gehoord en gezien hebben met betrekking tot het vak van klompenmaker, stijgt onze bewondering voor dit boeiende ambacht.

Wanneer de laatste klompenmaker "zijn bijltje er bij neer heeft gelegd" moet de echte klompenloper "op zijn klompen aan" wel aanvoelen, dat dit voor ons "klompenland" een groot verlies zal betekenen. Daarom schrijven we voor de laatste Groninger klompenmakers het volgende gedichtje:

't Petje boov'm op kop,
staarke hand'n oet de mouw'n.

't Schaarpe mes op 't blok,
zo is hai aan 't bouw'n.

Spoanders vlaig'n ien 't rond,

't mes gait hin en weer.

't Piepkje schaf ien mōnd,
man, man wat gait ter heer.

Schoav'n en schildern an hōlt'n hoeskes,
d' ain geliek aan d' ander.

Sneed'n snoet'n as twei wiezē moeskes,
zo heur'n ze āltied bie 'n kander.